

26 Σεπτεμβρίου 2019

Άγιος Νεκτάριος Πενταπόλεως: Η αγωγή των παιδων και αι μητέρες

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία / Άγιοι - Πατέρες - Γέροντες](#)

Μητέρα και παιδί. Πίνακας του φινλανδού ζωγράφου Albert Edelfelt (1854-1905).

Η των παιδων αγωγή από της βρεφικής ηλικίας ανάγκη να άρχηται, όπως αι ψυχικαί του παιδός δυνάμεις απ' αυτής της εκδηλώσεως αυτών διευθύνονται ευθύς εξ αρχής προς το καλόν, το αγαθόν, το αληθές, και απομακρύνονται του κακού, του αισχρού και του ψευδούς. Η ηλικία αυτή δύναται να θεωρηθή η

ασφαλεστέρα βάσις, εφ' ης μέλλει να οικοδομηθή η ηθική και διανοητική του παιδός μόρφωσις. Διό ο μεν Φωκυλίδης λέγει: «Χρή παίδ' ετ εόντα καλά διδασκόμεν έργα», διότι από τις παιδικής ηλικίας, ως από αφετηρίας, ορμάται ο άνθρωπος προς το στάδιον, όπερ μέλλει να διατρέξη εν τω βίω του. **Ο δε Μέγας Βασίλειος αποφαινεται: «εύπλαστον έτι ούσαν και απαλήν την ψυχήν και ως κηρόν εύτηκτον ταις των επιβαλλομένων μορφαίς ραδίως εκτυπουμένην προς πάσαν αγαθών άσκησιν ευθύς και εξ αρχής ενάγεσθαι χρή. Ωστε του λόγου προσγενομένου και της διακριτικής έξεως προσελθούσης, δρόμον υπάρχουν εκ των εξ αρχής στοιχείων και των παραδοθέντων της ευσέβειας τύπων, του μεν λόγου το χρήσιμον υποβάλλοντος, του δε ήθους ευμάρειαν προς το κατορθούν εμποιούντος».**

Και τις τω όντι δεν ομολογεί ότι αι πρώται εντυπώσεις αι κατά την παιδικήν ηλικίαν γενόμεναι δεν αποβαίνουσιν ανεξάλειπτοι; Τις αμφιβάλλει ότι κατά την μικράν ηλικίαν τοσούτον ισχυρώς εκτυπούνται επί της απαλής ψυχής του παιδός αι επιδράσεις, ώστε καθ' όλον τον βίον να παραμένωσι ζωηραί;

Προς την ηλικίαν ταύτην η φύσις έταξε παιδαγωγούς τους γονείς και ιδίως τα μητέρας, ταύτας άρα αναγκαίον δια το υψηλόν τούτο καθήκον του παιδαγωγού προσηκόντως να εκπαιδύωμεν και επιμελώς να ανατρέφωμεν, διότι αύται θέλουσι χρησιμεύει τοις εαυτών τέκνοις εικόνες και υποδείγματα, ων εκμαγεία έσονται τα τέκνα. **Ο παις τοσούτον απομιμείται τας αρετάς ή τα ελαττώματα της μητρός, έτι δε και την φωνήν και τους τρόπους, και το ήθος και την συμπεριφοράν, ώστε λίαν καταλλήλως δύναται τις να παρομοίωση τα τέκνα προς τας ορειχάλκινους πλάκας του φωνογράφου, τας δεχομένας πρώτον τα ίχνη της φωνής και εκπεμπούσας το δεύτερον την φωνήν μετά του αυτού τόνου, του αυτού ύφους, και του αυτού χρωματισμού, μεθ' ου εξεφωνήθη.**

Πάν νεύμα, πάσα λέξις, παν κίνημα και πάσα πράξις της μητρός, γίνεται νεύμα και λέξις, και έκφρασις, και κίνημα και πράξις του παιδός, διό λέγει και ο Αστέριος (όμιλ. ε' εις τον Ματθαίον): «ο μεν γαρ των παιδων της μητρικής φωνής την ομοιότητα σώζει, άλλος το πολύ του χαρακτήρος εφέλκεται, έτερος την του ήθους κατάστασιν εμορφώθη προς την τεκούσαν»*. **Η μήτηρ δια της ενδεδελεχούς μετά του παιδός συνδιατριβής και της συνεχούς υποδείξεως των αυτών παραστάσεων επιδρά επί της ψυχής και του ήθους του παιδός και δίδωσι αυτή πρώτη την πρώτην ώθησιν προς το αγαθόν.**

Η μήτηρ δι' ενός βλέμματος, δι' ενός φιλήματος, δια της μειλιχίου αυτής φωνής και των αβρών αυτής θωπευμάτων, δύναται να διεγείρη ευθύς εις την καρδίαν του παιδός την προς το αγαθόν ροπήν και κλίσιν, ομοίως η

αύτη δι' ενός δυσμενούς βλέμματος, δι' ενός δακρύου κυλιομένου επί των παρειών της, δια μιας εκφράσεως της δηλωτικής της θλίψεως της καρδιάς της δύναται να απομακρύνη τον παίδα από του ολεθριωτάτου της καρδιάς κινδύνου. **Ο παις εν τω μητρικώ κόλπω ανατρεφόμενος, και εν τη μητρική αγκάλη θερμαινόμενος αρχίζει να αγαπά πριν ή καταμάθῃ την έννοιαν της αγάπης και αρχίζει να υποτάσῃ την εαυτού θέλησιν εις τον ηθικόν νόμον, πριν ή καταμάθῃ την έννοιαν του ηθικού νόμου, και την πρώτην δε περί Θεού έννοιαν μόνον η μήτηρ είναι καταλληλότατη να διεγείρῃ εν τη παιδική καρδία.**

Τούτου ένεκα ο μεν μέγας Βασίλειος λέγει (επιστολ. σκγ') «ην εκ παιδός έλαβον έννοιαν περί Θεού παρά της μακαριάς μητρός μου, ταύτην αυξηθείσαν έσχον εν εμαυτώ, ου γαρ άλλα εξ άλλων μετέβαλλον εν τη του λόγου συμπληρώσει, αλλά τας παραδοθείσας μοι παρ' αυτής αρχάς ετελείωσα»**• **ο δε μέγιστος των σημερινών παιδαγωγών Πεσταλότσης αναθέτων άπασαν την θρησκευτικήν του παιδός αγωγήν εις τας μητέρας ανακράζει, «επίστευσα εις την μητέρα μου, η καρδία αυτής κατέδειξεν εις εμέ τον Θεόν, Θεός μου είναι ο Θεός της μητρός μου. Θεός της καρδιάς μου είναι ο Θεός της καρδιάς της, μήτερ, μήτερ! συ κατέδειξάς μοι τον Θεόν εν τοις προστάγμασί σου και εγώ εύρον αυτόν εν τη υπακοή μου, μήτερ, μήτερ! Εάν λησμονήσω τον Θεόν, λησμονήσω σε αυτήν».**

Αλλ' όπως πάσα καλή πράξις, πάσα καλή λέξις, και πάσα καλή διάθεσις της μητρός αποτελούσιν τον ακρογωνιαίον λίθον των μετά ταύτα καλών πράξεων, λόγων και διαθέσεων του παιδός, ούτω και πάσα κακή πράξις, λόγος και διάθεσις της μητρός εγκλείουσι τα φθοροποιά σπέρματα των μετά ταύτα κακών πράξεων, λόγων και διαθέσεων του παιδός, διό τοιούτος αποβαίνει ο παις, οία είναι η μήτηρ αυτού. Εάν λοιπόν η της μητρός ψυχή είναι δυσειδής και μοχθηρά, ή μέλαινα, ή διεφθαρμένη, ή σκληρά και τραχεία, αι δε κλίσεις κακαί, και οι τρόποι σκανδαλώδεις, και ουχί σεμνοί, ή αν αύτη εις ασέβειαν ρέπη, ή εις οργήν, ή εις πάθη παράφορα και μίση, ταχέως μέλλουσι να βλαστήσωσι και παρά τω παιδί των μοχθηρών τούτων κακιών τα βλαστήματα. Αν δε τουναντίον της μητρός η ψυχή είναι θεοειδής, καθαρά, ιλαρά, αθώα και πλήρης φόβου Θεού, αι δε κλίσεις ευγενείς και άγιαι, και αι διαθέσεις ειρηνικαί, φιλόθεοι και φιλόανθρωποι, τότε και η του παιδός ψυχή εις τοιούτον κάτοπτρον κατοπτριζομένη και ανεπαισθήτως ταύτην απομιμουμένη αποβαίνει αυτή ομοία και συν τω χρόνω προϊόντι αποφαίνει των αγαθών σπερμάτων την βλάστησιν.

Δια τούτο όταν ο Μέγας Ναπολέων ηρώτησε διάσημόν τίνα παιδαγωγόν (την Campan), τίνος δέεται η Γαλλία όπως αποκτήσῃ καλούς καγαθούς άνδρας; Μητέρων, απήντησε προς τον μονάρχην η περίφρων γυνή. Τότε

κατάστησον λοιπόν ικανάς τοιαύτας δια τον μέγαν τούτον εθνικόν σκοπόν, είπεν ο μέγας ανήρ.

Αι μητέρες δύνανται δια την επιρροήν, ην επί τα τέκνα εαυτών κέκτηνται, να διαπλάσωσιν αυτά κατά ίδιον χαρακτήρα, ως ο κεραμεύς την κέραμον κατά το ίδιον σχέδιον. Περί του εύπλαστου της παιδικής ηλικίας έλεγεν ο Διογένης τα εξής: «Την των παίδων αγωγήν εοικέναι τοις των κεραμέων πλάσμασιν, ως γαρ εκείνοι απαλόν μεν τον πηλόν όντα, όπη θέλουσι σχηματίζουσι και ρυθμίζουσιν, οπτηθέντα δε ουκέτι δύνανται πλάσσειν, ούτω και τους νέους μη δια πόνου παιδευθέντας, τελείους γενομένους αμετάπλαστους γίνεσθαι».

Ο δε Πλούταρχος (εν τω περί παίδων αγωγής) αποφαινεται: «εύπλαστον και υγρόν η νεότης και ταις τούτων ψυχαίς απαλαίς έτι τα μαθήματα εντήκεται». **Κατά την αβράν άρα του παιδός ηλικίαν αι μητέρες δύνανται αποτελεσματικώτερον και εντονώτερον να επιδράσωσιν επί της ψυχής του παιδός και επί του φρονήματος και επί του αισθήματος και επί του νου και επί της φαντασίας και επί του ήθους, διότι κατά την μετά ταύτα ηλικίαν αποσκληρουμένης της παιδικής καρδιάς, καθίσταται, αν όχι αδύνατος, λίαν δυσχερής η διαπαιδαγώγησις, ως ορθώς ο θεός Χρυσόστομος αποφαινεται: «εξ αρχής έδει ταύτα (τα ελαττώματα) προορώντας, ότε ευήνιος ην και κομιδή νέος χαλινούν μετ' ακριβείας, εθίζειν προς τα δέοντα, ρυθμίζειν, κολάζειν αυτού τα νοσήματα της ψυχής. Οτε ευκολωτέρα η εργασία, τότε τας ακάνθας εκτέμνειν έδει, ότε απαλωτέρας ούσης της ηλικίας ευκολώτερον ανεσπώντο, και ουκ αμελούμενα τα πάθη και αυξανόμενα δυσκατέργαστα γέγονε. Δια τούτο, φησί, «κάμψον εκ νεότητος του τράχηλον αυτού» ότι ευκολωτέρα γένοιτ' αν η παιδαγωγία» (Χρυσ. Έρμ. εις α' Τιμόθ. 5, τόμ. 3,378).**

Κατά ταύτα αι μητέρες δια τε τον υψηλόν αυτών προορισμόν και δια την ασχέτως προς την ιδιότητα ταύτην υποκειμενικήν αυτών αξίαν ανάγκη εκ βρεφικής ηλικίας να λαμβάνωσι την πρέπουσαν αυταίς ανατροφήν, είναι δε πρέπουσα εις αυτάς ανατροφή η αντικείμενον μορφώσεως έχουσα τον νουν και την καρδίαν, διότι τα δύο ταύτα είσι τα δύο κέντρα, περί ά περιστρέφεται η τε διανοητική και ηθική μόρφωσις του ανθρώπου. Εάν θάτερον αμεληθή, η μόρφωσις αποβαίνει ατελής και χωλή. Ο νους και η καρδιά, καίτοι όργανα μιας ψυχής, ούχ ήττον ανομοίων μέσων και τρόπων μορφώσεως δέονται, διότι η μεν καρδιά δια το συναίσθημά της ανήκει εις τον μεταφυσικόν κόσμον, ο δε νους δια την διάνοιαν εις τον φυσικόν, διό και εκάτερον ταις οικείαις αληθείαις ανάγκη να εκδιδάσκηται.

Είναι δε οικείαι αλήθειαι, του μεν νου η παιδεία, της δε καρδιάς η θρησκεία, παιδείαν άρα και θρησκείαν ανάγκη να παρέχωμεν εις τα κοράσια ημών, όπως δυνηθώσι και ταύτα να μεταδώσωσιν αυτά εις τα εαυτών τέκνα. Η παιδεία και η

θρησκεία εισί δύο φαινοί φάροι οι τον ποντοπόρον οδηγούντες άνθρωπον κατά το πολυκύμαντον του βίου αυτού στάδιον και προφυλάσσοντες αυτόν από παντός ναυαγίου και απομακρύνοντες παντός κινδυνώδους σκοπέλου. Εισίν οι δύο της ψυχής οφθαλμοί, δι' ων τα περί αυτήν σκοπούσα βαδίζει απροσκόπτως εις την ευδαιμονίαν και σωτηρίαν, εισί τα δύο πνευματικά όργανα, τα τελειούντα τον άνθρωπον και αναδεικνύοντα αυτόν άξιον της υψηλής αυτού καταγωγής και της εν τω κόσμω υψηλής αυτού περιωπής. Μόνον ούτω μορφωθείσαι μητέρες δύνανται να αναδείξωσι τέκνα χρηστά, καλούς πολίτας και γενναιοφρονας άνδρας. **Παραδείγματα λαμπρά πρόκεινται ημίν αι μητέρες όλων των μεγάλων και ενάρετων ανδρών.**

Παραδείγματα λαμπρά πρόκεινται αι των αγίων τριών ιεραρχών μητέρες, Βασιλείου του Μεγάλου, Γρηγορίου του Θεολόγου και Ιωάννου του Χρυσοστόμου.

Αύται επιθυμούσαι να εκπαιδεύσωσιν, όσον ένεστι τελειότερον, τα εαυτών τέκνα και δια της ελληνικής σοφίας και επιστήμης τον νουν αυτών να λαμπρύνωσιν, ουδόλως ώκνησαν να παραδώσωσιν αυτά εις διδασκάλους εθνικούς, όπως διανοητικώς προσηκόντως αναπτυχθώσιν, **εις ουδέν λογιζόμενοι την των διδασκάλων ετεροδοξίαν, διότι είχαν πεποιθήσιν εις εαυτάς, είχαν πεποιθήσιν, ότι τον εαυτών έρωτα προς την αληθή παιδείαν, και τον θερμόν ζήλον προς την θρησκείαν, όλως διωχέτευσαν δια του ιδίου παραδείγματος εν ταις καρδίαις των ιδίων τέκνων, εγνώριζον ότι ουδέν θα ισχύση να κλονίση τας θρησκευτικάς αρχάς και πεποιθήσεις των υιών των, διότι αύται μετ' επιμελείας είχαν οικοδομηθή επί πέτρας!**

Συνακολούθως λοιπόν προς εαυτάς η μεν Νόννα και Εμμέλεια, αι καλαί καγαθαί μητέρες Βασιλείου και Γρηγορίου, αποστέλλουσιν αυτούς εις Αθήνας, εις την εστίαν μεν της παιδείας και των φώτων, αλλά και εις το κέντρον της ειδωλολατρείας, όπου η εθνική θρησκεία ην εντεθρονισμένη μεθ' όλης της μεγαλοπρέπειας αυτής, δεν διεψεύσθησαν και αι πεποιθήσεις αυτών διότι οι δύο νέοι σπουδασταί ζωηρόν έχοντες εν τη εστία της καρδιάς των το πυρ της εις τον Χριστόν πίστεως, διετέλεσαν ανεπηρέαστοι καθ' όλον το διάστημα των σπουδών των, διότι ούτε εκ της διδασκαλίας των συστηματικώς πολεμούντων τον Χριστιανισμόν σοφιστών κλονισθέντες ούτε εκ των μεγαλοπρεπών τελετών της εθνικής λατρείας δελεασθέντες, ακμαίοι δε και ζωηροί κατά τας θρησκευτικάς πεποιθήσεις διατελούντες επανήλθαν εις τας εαυτών μητέρας αμοιβήν αυταίς εαυτούς παρέχοντες επί τω παιδαγωγικώ πόνω, τη μητρική φροντίδι και τη εαυτών αρετή. **Ην δε πράγματι πλουσία η αμοιβή, διότι απελάμβανον τους υιούς αυτών μέλη Χριστού, ήτοι μέλη εαυτών, διότι ο μη ων μέλος Χριστού ουδέ μέλος εστί χριστιανής μητρός, διότι η χριστιανή μήτηρ ούσα μέλος Χριστού αδυνατεί να έχη μέλος αλλότριον, μέλος σεσηπός,**

μέλος διεφθαρμένον. Η αποπλάνησις λοιπών των υιών ήθελεν είναι απώλεια! Πρέποντος άρα δυνάμεθα να καλέσωμεν αμοιβήν προς αυτάς την τήρησιν της εις Χριστόν πίστεως των υιών αυτών, όπερ ουδέποτε θα συνέβαινεν, εάν μη αι μητέρες ήσαν χριστιανικώς μεμορφωμένοι.

Η δε μήτηρ του Ιωάννου η καλή καγαθή Ανθούσα, εικοσαέτις χηρεύσασα, και ένα μόνον υιόν έχουσα, **επεδόθη όλη εις την ανατροφήν αυτού εν μείζονι μοίρα τιθείσα την επιμέλειαν της ανατροφής του υιού αυτής,** ή τον δεύτερον γάμον, ωσαύτως δέ και αύτη τον προσφιλέστατον αυτή μονογενή υιόν της εις ακμήν ελθόντα, και μείζονος δεόμενον εκπαιδεύσεως, δεν εδίστασε να παραδώση εις χείρας εθνικού διδασκάλου προς ανάπτυξιν των πνευματικών αυτού δυνάμεων. **Η πεποίθησις εις την εαυτής πίστιν ην πεποίθησις εις το εαυτής τέκνον, διότι εγίνωσκεν, ότι πάσαν ενεκένωσεν εις τον αγαπητόν της υιόν, και δεν διεψεύσθη, διότι ο Ιωάννης αμέσως μετά το πέρας των σπουδών του επί μικρόν το του ρήτορος μετελθών έργον, παρεδόθη εις την λειτουργίαν της Εκκλησίας.**

Ο Λιβάνιος, διδάσκαλος του Ιωάννου, επί τη αποτυχία της προσηλυτίσεως του Ιωάννου εις την εαυτού θρησκείαν αλγήσας μεγάλως. **Οίμοι! ανέκραξεν, οιαί είσι παρά τοις χριστιανοίς γυναίκες!** σημαίνων την αφορμήν της αποτυχίας.

Πόσον τη αλήθεια ωραία! Πόσον λαμπρά παραδείγματα πρόκεινται ημίν αι ευσεβείς αύται μητέρες! Πόσον θαυμασταί εικόνες! Πόσον θαυμαστά πρότυπα! **Τις δύναται να αρνηθή ότι αι μητέρες αναδεικνύουσι τους μεγάλους και ενάρετους άνδρας;** Διό λέγει ο Ρουσσώ εν τω Αιμιλίω αυτού· «Οι άνδρες θέλουσιν είναι πάντοτε τοιούτοι, οίους αν θέλωσιν αι γυναίκες, αν θέλετε να γίνωσι μεγάλοι και ενάρετοι, διδάξατε τας γυναίκας τι είναι μεγαλείον και αρετή». **Τας μητέρας λοιπόν, κατά τα προκείμενα ημίν παραδείγματα, ανάγκη να μορφώσωμεν, αρχόμενοι της φροντίδας από της παιδικής αυτών ηλικίας, όπως ασφαλείς ώμεν περί της μελλούσης καρποφορίας και των αποτελεσμάτων.**

Ανάγκη, λοιπόν, θρησκευτικώς και διανοητικώς να μορφώσωμεν τας θυγατέρας ημών, όπως αναδείξωμεν αυτάς αξίας του προορισμού αυτών. Παιδεία λοιπόν ευσεβής και θρησκεία μουσοτραφής, ανάγκη να συνυπάρχωσι, διότι τα δύο ταύτα είναι τα μόνα ασφαλή εν τω βίω εφόδια τα δυνάμενα ποικίλως να βοηθήσωσι τον άνθρωπον.

Η μονομερής ανατροφή ως επιλήψιμος άγει εις τα εξής δύο άτοπα, ή εις την δεισιδεμονίαν, ή εις την περιφρόνησιν των θείων, διότι το κατάντημα τούτο είναι φυσική ακολουθία και το άμεσον αποτέλεσμα του είδους της ανατροφής.

Η διανοητική και θρησκευτική μόρφωσις είναι δυο ετερογενή δένδρα επί του αυτού πεδίου πεφυτευμένα, άτινα δέον να τυγχάνωσιν ίσης επιμελείας και φροντίδας προς παράλληλον ανάπτυξιν. Διότι η άνισος καλλιέργεια θέλει επιφέρει την δυσανάλογον ανάπτυξιν, ήτις έξει ως αποτέλεσμα την αύξησιν μεν του ενός και επικράτησιν, τον μαρασμόν δε του ετέρου και ταπείνωσιν, διότι εάν η επιμέλεια στραφή περί τον νουν μόνον, η καχεξία του θρησκευτικού του ανθρώπου συναισθήματος είναι αναπόδραστος. Εάν δε περί την θρησκείαν μόνην ουχί την μουσοτραφή στραφή η φροντίς ημών, αι διανοητικάί δυνάμεις θέλουσι μαρανθή και εξαμβλυθθή. Συνέπεια δε της μεν πρώτης περιπτώσεως έσται η αθησκεία και αθεία, αις παρακολουθούσιν άπειρα δεινά! της δε δευτέρας η δεισιδαιμονία, η εριννύς αύτη της ανθρωπότητος, ήτις πυρ και μάχαιραν κρατούσα ταις χερσίν απειλεί θάνατον προς πάντα ετεροδοξούντα.

Τοιαύτα τα αποτελέσματα της μονομερούς εκπαιδύσεως και της ατελούς των μητέρων αγωγής.

Ο ΠΕΝΤΑΠΟΛΕΩΣ ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ

[1895]

*Αστερίου Επισκόπου Αμασειάς, Ομιλία Ε' εκ του κατά Ματθαίον Ευαγγελίου εις το «Ει έξεστιν άνθρωπω απολύσαι την γυναίκα αυτού κατά πάσαν αιτίαν», Migne P. G. 40, 236C.

Ο Αστέριος, Επίσκοπος Αμασειάς της εν Πόντω της Καππαδοκίας, υπήρξε σύγχρονος των μεγάλων Καππαδοκών Πατερών της Εκκλησίας του Δ' αιώνος και είναι, γνωστός εις την εκκλησιαστική γραμματεία δια την πηγαίαν ευσέβεια και την ρητορικήν αυτού δεινότητα. Δεν πρέπει να συγχέεται μετά του αρειανόφρονος Αστερίου του σοφιστού.

** Εις την έκδοσιν του Migne το κείμενον έχει ούτως: «ην εκ παιδός έλαβον έννοιαν περί Θεού παρά της μακαρίας μητρός μου και της μάμμης Μακρίνης, ταύτην αυξηθείσαν έσχον εν εμαυτώ, ου γαρ άλλα εξ άλλων μετέβαλον εν τη του λόγου συμπληρώσει, άλλα τας παραδοθείσας μοι παρ' αυτών αρχάς ετελείωσα». (Βασιλείου Μεγάλου, Επιστολή ΣΚΓ, 3, P.G. 32, 825C).

Πηγή: Αντιαιρετικόν Εγκόλπιον